

тивно интегрировать результаты вузовской, академической и отраслевой науки региона, а также передовые результаты науки мирового сообщества при создании, реализации инновационных проектов и развитии инновационной деятельности, что является предпосылкой создания в регионе эффективной инновационной экономики.

1. Бубенко П.Т. Інституційна динаміка просторової організації економічного розвитку. – Харків: ХНАМГ, 2008. – 295 с.
2. Бубенко П., Гусев В. Ключевые моменты формирования региональной инновационной системы в Украине // Экономика Украины. – 2007. – №8. – С.33-39.
3. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
4. Swann, G.M.P. Prosperity Through Innovation: How to Create the Wealth of Nations. – Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited, 2009. – P.608.
5. Swann, G.M.P. "Cluster and Hinterland: An Assessment of the Cluster Approach to Economic Development", in Asheim, B.; Cooke, P.; Martin R. (ed) Clusters in Regional Development. – London, UK: Routledge Publishing Limited, 2006. – P.412.
6. Ewropejska konwentsia do transkordonoj kooperacij. – Bratislava, 2005. – P.86.
7. Офіційний сайт Державного комітету статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Получено 12.11.2009

УДК 330.101.332

І.А.ОСТРОВСЬКИЙ, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

ПРО СУПЕРЕЧНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РЕФОРМУВАННЯ БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Розглядаються особливості кризових явищ у будівельному комплексі України і необхідність поетапних заходів його інноваційного реформування.

Рассматриваются особенности кризисных явлений в строительном комплексе Украины и необходимость поэтапных мер его инновационного реформирования.

Features of the crisis phenomena in a building complex of Ukraine and necessity of stage-by-stage measures of his innovative reforming are considered.

Ключові слова: будівельний проект, інновація, конкурентоспроможність, макроекономічний індикатор, структурна криза.

Економічна криза в Україні проявила себе як в цифрах падіння ВВП і обсягів виробництва окремих галузей, так і в якісних змінах, що розвиваються далі. Все більш очевидною є необхідність структурного реформування української економіки на хвилі кризових явищ. Підставою таких змін має бути врахування інноваційного фактора як вирішальної умови подальшого розвитку. Лише в цьому випадку реалізуються плани ресурсозбереження, ефективності виробництва, випуску конкурентоспроможної продукції на внутрішньому і світовому

ринках.

Інноваційні заходи реформування будівництва мають суперечливі прояви й наслідки. Подолання кризи і подальший розвиток будівельного комплексу держави є багатоаспектним феноменом. Йдеться про складну систему технологічних, економічних, соціальних, інституціональних та інших елементів, починаючи з проектування і закінчуючи післяпродажним обслуговуванням кінцевого споживача. Крім того, є очевидною поступовість нових рішень, що залежить і від макроекономічної ситуації, і від галузевої специфіки.

Макроекономічна складова проявляється в комплексі прямих і зворотних зв'язків власне будівництва і національної економіки в цілому. Наприклад, прогнози економічного розвитку країни можуть спиратися на систему так званих поточних індикаторів. Динаміка показників розвитку будівництва є одним із зазначених індикаторів. Таким чином, не викликає сумніву актуальність аналізу взаємовпливу параметрів макроекономічних і будівельних (галузевих) зрушень.

Розгляду проблем інноваційної складової як ключового чинника сучасного макроекономічного розвитку присвятили свої роботи А.Гальчинський, В.Геєць, В.Семиноженко, Б.Данилишин, П.Бубенко [1-5] та ін. Слід зазначити, що залишається проблемною спроба поєднати тенденції розвитку будівництва в нашій державі з макроекономічними параметрами (рухом ВВП, поточного споживання, заощаджень, інвестицій та ін.), зокрема в умовах структурної кризи. В одних випадках аналізується статистика будівельної галузі протягом років незалежності, в інших робиться спроба продовжити на нашу економіку іноземний досвід реформування галузі. Значно поширилися дослідження впливу кредитно-фінансових важелів на розвиток житлового будівництва (іпотека, цінні папери, мікrokредитування та ін.). Оцінки перспектив зазначеної сфери досить суперечливі. Але вивчення протилежних поглядів, узагальнення підходів і використання традиційних макроекономічних інструментів дозволяють зробити деякі важливі висновки.

Таким чином, дана робота ставить метою проаналізувати суперечності впливу імовірних структурних зрушень в умовах економічної кризи на стан розвитку будівництва, а також перспективи поступового, етапного інноваційного реформування будівельної галузі.

За ключовими ознаками поточна криза є структурною, суттєво пов'язаною із системними перетвореннями інституціональних механізмів світової економіки. Історичний екскурс свідчить про тривалість і ступінчастість розвитку подібних криз. Так було під час так званої «тривалої депресії» 1873-1882 рр., за схожим сценарієм йшли події у 1929-1933 рр., за яким нетривала стабілізація 1935-1937 рр. доповнила-

ся новою хвилею спаду 1938 р.

Вихід з таких економічних негараздів супроводжувався поступовістю і різною швидкістю оновлення галузей та регіонів, а також низкою технологічних і соціально-політичних зрушень (перехід відповідно до 3 і 4 технологічних укладів, зміни політичних режимів в окремих державах, перерозподіл сфер впливу між країнами впритул до локальних і другої світових війн та ін.).

Початком світової кризи стали провали фінансових ринків, насамперед, загроза боргової пастки. Фінансова стабільність в Україні у 2009 р. підтримувалася насамперед за рахунок зовнішніх запозичень, поставальником яких став МВФ. Ці кошти дозволили скоротити борги насамперед комерційних банків на 4,2 млрд. дол. Але заборгованість в корпоративному секторі зросла на 400 млн. дол., досягнувши майже 45,9 млрд. дол. [6], майже 90% зовнішніх зобов'язань небанківського сектору реструктуризовано, тобто перекладено на майбутнє. Вже в 2010 р. імовірні чисельні комерційні дефолти, що спровокує нову хвилю заходів з реструктуризації із залученням державних гарантій. Це буде супроводжуватися подальшим зниженням кредитних рейтингів держави і відповідних господарських суб'єктів. Одночасно відкладення платежів є ознакою прихованих внутрішніх дефолтів, тобто неспроможності сплатити внутрішнім кредиторам, зокрема вкладникам. Останній факт дуже актуальний для багатьох будівельних компаній, що вже отримали падаючі ціни на ринку нерухомості з тенденцією подальшого здешевлення об'єктів.

Спад у будівництві оперативно проілюстрував погіршення макроекономічної динаміки і став яскравим індикатором потенційних проблем. Така гнучка реакція будівельної галузі характеризує, насамперед, очевидну інвестиційну кризу. Адже саме приплив інвестицій протягом 2000 - першої половини 2008 рр. втілювався у першу чергу в суттєве пожвавлення ділової активності суб'єктів будівельного виробництва. І навпаки, проблеми з подальшим інвестуванням, насамперед, позначилися на стані капітального будівництва. Будівельна галузь найбільш оперативно зазначила зменшення загального інвестиційного попиту. Це разом із зниженням ділової активності держави звузило ринок профільної продукції та його роль в економічному розвитку. Якщо протягом 2008 р. спад у будівництві склав 16% при зростанні ВВП на 2,1% [7], то за 9 місяців 2009 р. зниження обсягів будівельно-монтажних робіт склали 53,1% на фоні зменшення ВВП на 19% [8].

Проти макроекономічної стабілізації та підтримки капітальних інвестицій грають хронічні внутрішні проблеми: структурні дисбаланси економіки і неефективність монетарної системи. До першої групи від-

носиться гіпертрофована частка експорту в структурі ВВП і деформована структура експорту в бік сировинної та низькотехнологічної продукції. За даними 2008 р., експортна квота держави склала 47%. При цьому більше 70% товарного експорту мали сировина і низькотехнологічні вироби [5]. Погіршення зовнішньоекономічної кон'юнктури і відповідно зовнішнього попиту відразу вплинуло на економічну ситуацію в Україні.

Охолодження економіки підірвало ресурсну базу бюджетів усіх рівнів. Якщо в січні 2009 р. профіцит консолідованого державного бюджету складав 1,6 млрд. грн., то за 9 місяців темп падіння доходів наблизився до 18% [5]. В умовах скорочення ділової активності, нестабільності цін і ризиків значного збільшення безробіття була збільшена частка соціальних витрат у сумі бюджетних видатків, що скоротило і абсолютно, і відносно інвестиційну складову.

Досягнення макроекономічної рівноваги є підсумком розвитку суб'єктів на мікро- і мезорівнях. Особисті, колективні й державні інтереси далеко не завжди кореспондуються. Таким чином, функція загальнонаціональних органів – це забезпечення всіма існуючими фіскальними, монетарними, правовими та іншими інструментами, необхідними для зміцнення насамперед фінансового здоров'я суб'єктів господарювання. Така точка зору дозволяє більш критично оцінити нібито вичерпну роль рішень на загальнонаціональному поверсі. Треба враховувати галузеві особливості, зокрема специфіку сприйнятливості до інноваційних засад подальшого розвитку.

Визначимо перелік параметрів, суттєвих з точки зору покупців будівельних робіт. Специфіка будівельної продукції як інвестиційного товару складається з нерухомості, закріпленості, капітало- і матеріаломісткості, тривалості створення й експлуатації та інших моментів. Вона визначає характер взаємовідносин учасників інвестиційного процесу, особливості обігу будівельної продукції як товару. У підсумку нерозривності фаз виробництва і реалізації товар інвестиційного комплексу, як правило, не виходить на ринок у пошуках покупця, а створюється на замовлення конкретної особи відповідно з проектом, що обраний заздалегідь і в конкретно обговореному місці. Сукупність якісних і вартісних характеристик будівельної продукції сприяє створенню її переваги над продукцією конкурентів при задоволенні певної потреби замовника і дозволяє кількісно оцінити її конкурентоспроможність.

Під конкурентоспроможністю будівельного підприємства необхідно розуміти сукупність властивостей і характеристик його бізнес-процесів, які дозволяють забезпечити ефективність функціонування підприємства на ринках товарів, капіталів і робочої сили при будь-яких

змінах внутрішнього і зовнішнього середовища. Одночасно треба відрізнити внутрішню і зовнішню конкурентоспроможність.

Зовнішня конкурентоспроможність будівельного підприємства оцінюється при прийнятті рішень про доцільність і ефективність співробітництва з ним різних економічних суб'єктів. Внутрішня конкурентоспроможність повинна бути об'єктом моніторингу менеджерів підприємства і поділяється на стратегічну та тактичну. Стратегічна конкурентоспроможність підприємства передбачає наявність конкурентних переваг на далеку перспективу розвитку, відпрацьованих управлінських методів реагування на зміни внутрішнього і зовнішнього середовища. Тактична конкурентоспроможність відображує ступінь відповідності характеристик підприємства і його основних бізнес-процесів вимогам конкретного замовника. Наприклад, за інших рівних умов визначальною для замовника може стати система оплати. Завданням виконавця робіт є передбачення нюансів поведінки контрагента і оперативне реагування на поточні зміни.

При оцінюванні конкурентоспроможності особливу роль відіграє врахування фактору часу. По-перше, це сезонність робіт, тобто суттєва залежність будівельного виробництва від природно-кліматичних умов. По-друге, йдеться про своєчасну появу на ринку і завоювання ринкової ніші. Тому постійний моніторинг і прогнозування – обов'язкові атрибути успішного підприємства. По-третє, необхідне вивчення поведінки конкурентів і своєрідна гра на випередження. По-четверте, важливе значення має оперативне врахування діяльності державних і міжнародних організацій. Наприклад, імовірне проведення в Україні фінальної частини футбольного Чемпіонату Європи-2012 вже створює конкурсні умови для потенційних учасників великої будівельної програми.

Світовий досвід антикризових заходів орієнтує на збільшення інвестицій в інфраструктуру – будівництво нових мереж енергопостачання, доріг, мостів і т.д. Ефективні також вкладення в розвиток об'єктів соціальної інфраструктури – навчальних, медичних та інших закладів. Це породжуватиме попит на металопродукцію, будівельні матеріали, робочу силу різної кваліфікації, не потребуючи при цьому продажу побудованих об'єктів. Зрозуміло, що структурний зсув у бік інвестиційних витрат призведе до скорочення частки соціальних бюджетних виплат, що негативно вплине на рейтинг політичних сил, які відповідатиме за антикризові заходи.

Нестача ресурсів може бути передумовою розробки оновлених будівельних проектів, у яких проектувальники зможуть сформувати раціональну, економічно виправдану структуру об'єкта. Подальше зменшення собівартості будівництва за рахунок економії ресурсів (більш

низької вартості оплати праці, матеріалів і механізмів) можливо лише при системній зміні структури витрат. Тоді ймовірно ліквідувати помилки, що були допущені раніше при розробці проекту, робочому процесі будівництва, залученню субпідрядників та ін. Наприклад, інколи варто поділити будівництво на етапи, зменшити кількість виробничих операцій безпосередньо на будівельному майданчику. Йдеться про збирання складної конструкції на місці виготовлення більшості комплектуючих та її доставку до будівлі. Здешевленню проекту сприятиме також зменшення орендної плати.

Розвиток кризи у будівництві, скорочення кількості найбільш живучих суб'єктів прискорює необхідність впровадження інноваційних засад діяльності підприємств. Йдеться про створення правового поля для підтримки розробки й використання принципово нових будівельних технологій. Перешкодами на цьому шляху є фактична відсутність правових засад створення загальної інформаційної бази відносно досвіду здійснення інноваційних проектів у нашій країні та за кордоном, захисту інтелектуальної власності.

Технологічна різноукладність вітчизняної економіки, наявність різних техніко-економічних секторів, ринкових і галузевих сегментів становить особливості перехідної змішаної економіки у технологічному і структурному вимірах. Сучасна українська економіка, не зазнавши значних структурних змін за роки незалежності, має сектори різної конкурентоспроможності: як правило, низьку конкурентоспроможність галузей та технологій масового використання, суттєвий потенціал перспективних напрямків фундаментальних і прикладних досліджень, значні експортні можливості традиційно-індустріальних і сировинно-транзитних галузей. Тому йдеться про різноцільову багатокрокову і різношвидкісну стратегію, відповідно до того чи іншого технологічного укладу, ринкового або галузевого сегменту. Зрозуміло, що особливо на початковому етапі структурної перебудови економіки, промислова та інвестиційна політика неможлива без обґрунтованого державного контролю за перерозподілом ресурсів між різними секторами й регіонами. Це стосується як інвестицій з державного бюджету, так і підтримки приватного внутрішнього і зовнішнього інвестування в пріоритетні сектори або підприємства.

1. Гальчинський А. Досягнута стабілізація світової економіки не буде тривалою // Дзеркало тижня. – 2009. – №34. – С.7

2. Геєць В., Семиноженко В. Інноваційні перспективи України. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.

3. Бубенко П.Т. Інституційна динаміка просторової організації економічного розвитку. – Харків: ХНАМГ, 2008. – 295 с.

4. Данилишин Б. Економіка України: життя після кризи? // Дзеркало тижня. – 2009.

№1. – С.8.

5.Данилишин Б. Мы вынуждены пойти на непопулярные меры // 2000. – 2009. – №45. – С.А6-А7.

6.Дубинський А., Сколотяний Ю., Яценко Н. Чи є життя без МВФ? // Дзеркало тижня. – 2009. – №44. – С.1, 7-8.

7.Економіка України за 2008 рік // Урядовий кур'єр. – 2009. – 25 січня. – С.1, 6-7.

8.Економіка України за 9 місяців 2009 року // Урядовий кур'єр. – 2009. – 25 жовтня. – С.1, 6-7.

Отримано 19.11.2009

УДК 330.101.332

О.Ю.СГОРОВА, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

Ю.В.СГОРОВА, канд. екон. наук

Харківський державний технічний університет будівництва і архітектури

ОСНОВНІ НАПРЯМИ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Проаналізовано стан інноваційного розвитку підприємств України, розглянуто зарубіжний досвід інноваційної політики розвинених країн, виявлено напрями стимулювання інноваційного розвитку підприємств на сучасному етапі.

Проанализировано состояние инновационного развития предприятий Украины, рассмотрен зарубежный опыт инновационной политики развитых стран, выявлены направления стимулирования инновационного развития предприятий на современном этапе.

The article analyzes a state of innovative development, considers the foreign experience of innovative policy in the development countries, presents the directions of stimulate innovative development.

Ключові слова: інноваційна політика, інноваційний розвиток, стратегічний менеджмент, інноваційний менеджмент.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку, якому притаманні динамічні процеси глобалізації та інтернаціоналізації, умови функціонування і характер діяльності підприємств суттєво змінюються.

Безперервне стимулювання інноваційного розвитку, тобто інвестування у власні дослідження, інформаційно-комунікаційні технології, маркетинг, дизайн, навчання персоналу, придбання нових розробок, обладнання є ефективним засобом підвищення конкурентоспроможності корпорацій в цих умовах.

Сьогодні результативність роботи підприємств залежить не лише від її здатності раціонально використовувати наявні ресурси, а також від впровадження інновацій на основі використання нових ідей, інвестицій в нові продукти, процеси і способи ведення господарської діяльності. Саме вони є головною передумовою економічного зростання підприємства.